

Nieuwsbrief natuurherstel Binnenveld

Voorjaar 2024 | Eindbericht

Dit is de laatste nieuwsbrief van het project “natuurherstel Binnenveld”. Het project is bijna afgerond. De eerste resultaten zijn al geboekt. Het gaat om de maatregelen voor natuurherstel zoals benoemd in het Natura 2000-beheerplan van Binnenveld. Hierbij staat behoud en herstel van de soortenrijkdom van planten en dieren voorop. Binnenveld is een uniek Natura 2000-gebied met veenontwikkeling en soortenrijke vochtige graslanden onder invloed van voedselarm (kwel) water. Daarnaast is met de herinrichting van de Achterbergse Hooilanden het Natuurnetwerk Nederland uitgebreid met ruim 70 ha. Nu is het aan de natuur om zich verder te ontwikkelen. De vochtige hooilanden worden jaarlijks gemaaid. Dankzij de verbeterde beheerpaden kunnen onze boswachters dit beheer efficiënter uitvoeren. De provincie Utrecht was opdrachtgever en financier voor de uitvoering. In deze nieuwsbrief kijken we terug op de uitvoering van het natuurherstelproject Binnenveld Utrecht en is er een vooruitblik op het vereiste ontwikkelingsbeheer.

Terugblik op de Uitvoering

De [uitvoering van het natuurherstel in het Utrechtse deel van Binnenveld](#) heeft plaatsgevonden in drie deelgebieden: de Hellen, Fortuinzicht en de Achterbergse Hooilanden. We zijn in oktober 2022 gestart met de herinrichting van de Achterbergse Hooilanden. Het plaggen van 70 ha is hier gespreid over twee jaar uitgevoerd. In augustus 2023 (fase 2) zijn we ook begonnen met de herstelmaatregelen in de Hellen en Fortuinzicht. Hier zijn de volgende maatregelen uitgevoerd; het waterpeil op orde brengen, de opslag van bomen verwijderen, de aanleg van nat-schraalland en het inrichten van Fortuinzicht, de bufferzone grenzend aan het Natura 2000-gebied.

Dankzij de drogere maand september konden we veel werk in korte tijd verzetten. De vrijgekomen grond is deels ingezet om de beheerpaden te verbeteren en deels beschikbaar gesteld aan grondeigenaren in de directe omgeving. Na het grondwerk zijn de stuwen geplaatst zodat het waterpeil in de sloten kon stijgen. Daardoor kan de juiste vegetatie zich ontwikkelen en wordt voorkomen dat het veen uitdroogt (en oxideert).

Voorafgaand aan de start van de uitvoering was er een lange periode van voorbereiding. In 2018 maakte een grondruil de herinrichting van de Achterbergse Hooilanden mogelijk. Zo ontstond er een aaneengesloten gebied in eigendom van Staatsbosbeheer. Voor de natuur kon de waterstand in de sloten omhoog. Op de geruilde percelen buiten het gebied hebben de boeren geen hinder van deze

maatregel. In de Hellen was het een uitdaging om de kwetsbare natuur niet te beschadigen. Verder waren er in dit gebied nog twee zones waar in de jaren '70 (chemisch) afval is gestort. Samen met Staatsbosbeheer heeft de provincie Utrecht dit afval eerst opgeruimd.

In 2019 konden we de plannen uitwerken, subsidies aanvragen en noodzakelijke onderzoeken uitvoeren. Deze informatie is door het ingenieursbureau RPS omgezet naar technische tekeningen en een contract met de aannemer (Wetering).

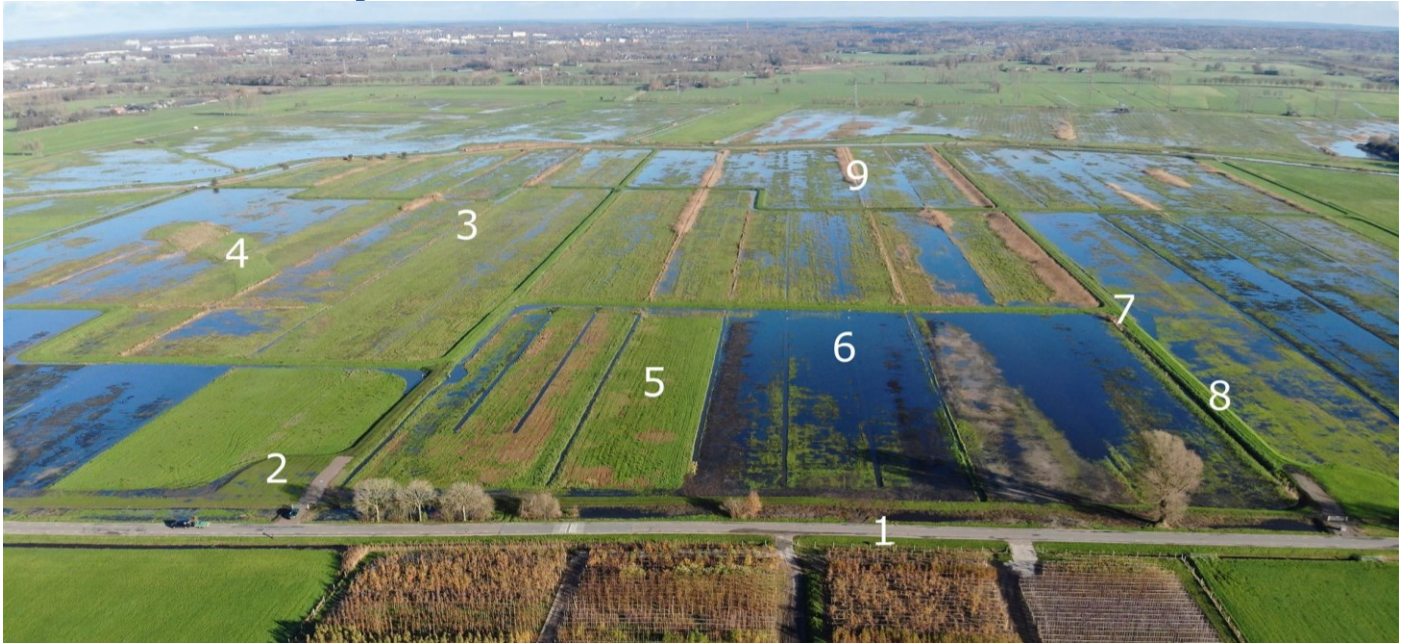
Foto: Plaggen; het afgraven van de toplaag met gras.

Boswachter Harald Vliem heeft tijdens de uitvoering indrukwekkende dronebeelden gemaakt. Deze beelden worden gebruikt om de natuurontwikkelingen te volgen. Het is een mooie aanvulling op de technische tekeningen, foto's en terreininventarisaties. Deze geven ons nu een goed overzicht van de uitgevoerde werkzaamheden.

Achterbergse Hooilanden

Het belangrijkste doel van de Achterbergse Hooilanden is de realisatie van botanische graslanden. Op enkele kleine percelen na is de bovenste laag overal geplagd (afgegraven). In deze grondlaag waren niet alleen te veel meststoffen aanwezig; door de oude, dichte structuur van het productiegras konden de gewenste bloeiende kruiden en veenmossen zich niet ontwikkelen. Om het verhoogde waterpeil goed af te stemmen op het nieuwe maaiveld en de gewenste natuurdoelen zijn vier peilvakken gerealiseerd. Veel sloten zijn ondieper gemaakt. Dit zorgt ervoor dat het water dat in de bodem omhoog komt, niet direct wordt afgevoerd. In het gebied waren al beschermde soorten als grote modderkruiper en waterspitsmuis aanwezig. Hiermee is rekening gehouden in de planuitwerking en tijdens de uitvoering. De vereiste omstandigheden om te kunnen schuilen, overwinteren en paaien / voortplanten zijn verbeterd. De gefaseerde aanleg was niet alleen gewenst voor de capaciteit van de aannemer, maar ook voor deze beschermde diersoorten.

Op de onderstaande afbeeldingen van eind november 2023 zijn de projectresultaten goed zichtbaar. Aan de horizon zien we Veluwe en gemeente Bennekom.

1. Op de voorgrond zien we de Maatsteeg, de weg van Veenendaal naar Achterberg en Wageningen.
2. Na het maaien wordt het maaisel naar een tijdelijke opslaglocatie aan de rand van het gebied gebracht. Hier ligt het enkele dagen voordat we het afvoeren. Door de halfverharding op het beheerpad kan een grotere tractor met aanhanger het gemaaid gras opladen zonder in het veen weg te zakken.
3. Deze groene waas is het eerste gras op de in 2022 geplagde percelen. Achtergebleven wortels lopen opnieuw uit. Dit gras kan slecht tegen de hoge waterstand en maakt plaats voor andere grassen en bloemrijke plantensoorten. In 2023 is op enkele percelen maaisel met zaden uit het Natura 2000-gebied Binnenveld verspreid. Zo ontstaan er nieuwe bronnen van de gewenste soorten.
4. Deze zandrug is niet geplagd. Dit landschapselement willen we zichtbaar houden. Voor onder andere vogels is deze rug nu een geschikte plaats om te broeden. Door het zand in de bodem zal de vegetatie hier afwijken van de omgeving.
5. Deze percelen zijn niet afgegraven en beheren we al jaren als kruiden- en faunarijk grasland (zonder mest). Met de hoge waterstand verdwijnt hier nu ook het oude productiegras. Langzaam komen er meer kruiden en bloemen in de percelen. Met extra greppels voorkomen we verdroging.
6. Dit zijn recent (september 2023) geplagde percelen. De greppels en smalle sloten zijn nog (deels) zichtbaar. Door de sloten op te vullen met grond zijn ze minder diep; slechts 30 cm water. Zo voeren de sloten het kwelwater uit de ondergrond minder snel af.
7. Met het plaatsen van stuwen zijn vier peilvakken gemaakt. Het water staat tot aan en op het maaiveld. Met deze maatregel voorkomen we ook verdere bodemdaling.
8. De beheerpaden zijn duidelijk zichtbaar. Het natte maaisel is snel uit het gebied te rijden.
9. Deze rietkragen zijn in 2022 gemaaid. Het riet herstelde zich snel. Tijdens de werkzaamheden in 2023 konden de waterspitsmuis, hazen en zelfs reeën zich al weer verschuilen in het riet. Om te voorkomen dat er te veel riet in de graslanden komt, worden de oevers straks regelmatig gemaaid. Uiteraard met aandacht voor de aanwezige en beschermde soorten.

10. Op de voorgrond zien we het Valleikanaal (de Grift). Langs het fietspad is de oude smalle bermsloot verbreed. Sommige oevers hebben een flauw talud met begroeiing van riet. Andere zones hebben ondiepe oeverbodems gekregen. Hier komen meer onderwaterplanten. Deze sloot is hierdoor beter geschikt voor de grote modderkruiper. Voor de natuur is er meer variatie dat vanaf het fietspad is te zien.
11. Voor de modderkruiper is op dit perceel de sloot niet ondieper gemaakt. Dit visje overwintert in een diepe sloot met een laagje bagger. De nieuwe ondiepe greppels op het maaiveld begroeien met gras en vormen straks een ideale plek om te paaien en eitjes af te zetten.

De Hellen

De Hellen bestaat uit twee deelgebieden; de Blauwe Hel en de Hel. De uitgevoerde maatregelen zijn bedoeld om de bijzondere mos- en graslanden en de moerassen te behouden en herstellen. Voorafgaand aan alle projectwerkzaamheden zijn de aanwezige vervuilingen met industrieel afval gesaneerd. Met het plaatsen en opknappen van stuwen langs de Grebbeweg is de waterhuishouding verbeterd. Dit zorgt ervoor dat het kwelwater beschikbaar blijft voor de natuur en dat het water van de Grift niet in het gebied komt. Door het verwijderen van ruigte en spontane bos- en struikopslag herstellen de mos- en graslanden. Er komt weer meer licht op de bodem en het gebied is beter te maaien. Aan de randen liggen enkele voormalige agrarische percelen. Deze zijn geplagd om de gewenste natuurfunctie uit te breiden.

De foto hieronder is genomen vanuit het zuiden. Rechts zien we de Wageningse laan en het industrieterrein Nijverkamp. Links boven de woningen in Veenendaal-Oost.

1. Deze percelen met een (te) voedselrijke bodem zijn geplagd. Hierdoor ontstaan nieuwe vochtige hooilanden en natte schraalgraslanden met veel kwelwater. Dit zijn mogelijke locaties voor het uiterst zeldzame gele schorpioenmos.
2. Rondom de moeraskern is een deel van het spontane opschot verwijderd. Helaas is dit niet

overall even goed gelukt. De veenbodem drijft hier op het water (kragge) waardoor de machines niet goed het gebied in konden. Voor zowel de werkzaamheden als het toekomstig beheer is dit een probleem. We zijn in gesprek met de provincie over de haalbaarheid van deze maatregel.

3. Net als in de Achterbergse Hooilanden is de vrijkomende grond gebruikt voor de aanleg van beheerpaden. Machines kunnen zo het maaisel van de vochtige hooilanden afvoeren.
4. Langs de Grebbeweg zijn de twee bestaande stuwen gerenoveerd en twee nieuwe stuwen geplaatst. We houden het goede kwelwater langer vast voor de natuur in het gebied. De duikers onder de Grebbeweg hebben een terugslagklep gekregen. Overtollig water kan zo wel het gebied uit. Het voedselrijke water uit de Grift kan het gebied niet meer in.

Foto: aanleg van een nieuwe stuw bij de Grebbeweg.

Onderstaande foto van de Blauwe Hel is genomen vanaf de Grebbeweg naar het westen. Bovenin zien we het bedrijventerrein Nijverkamp, rechtsboven de rondweg-Oost (N203).

1. Met de nieuwe beheerpaden voorkomen we schade aan de kwetsbare planten en bodem. De veenbodem in de Hellen drijft op het grondwater. Machines vol met maaisel laten hierop diepe sporen achter. In het vervolg hoeven we het maaisel niet meer over de percelen zelf af te voeren. De paden klinken nog in.
2. Langs de Grebbeweg en Wageningselaan zijn verzamellocaties gemaakt voor het maaisel. Vanaf deze locaties kan het maaisel worden afgevoerd.
3. Tegelijk met het maken van een beheerpad langs de Grebbeweg is het oude uitzichtpunt opgehoogd. Zo kijkt u beter over de graslanden uit. Voor de zomer van 2024 komt hier een nieuw bankje en informatiepaneel.
4. Op meerdere plaatsen is struweel en opschot verwijderd. Zo is er weer meer maaibaar grasland ontstaan.
5. De bodemsanering langs de Ketelweg is succesvol uitgevoerd. Het kwelwater wat hier nu omhoog komt bevat geen resten meer van de oude vervuiling. Dit gebied wordt onderdeel van het natuurgebied.

Foto: verwijderen van boomopslag en afvoeren van hout in de Blauwe Hel.

Foto: De saneringslocatie ketelweg direct na het afgraven van de vervuiling.

Fortuinzicht

Door het omhoog brengen van de waterstand ten zuiden van de Rauwveldse weg voorkomen we het wegstromen van kwelwater uit de Hellen. Dit nieuwe natuurgebied van 18 hectare is echter meer dan een bufferzone. Fortuinzicht heeft ook een functie als ecologische verbinding met de gebieden aan de Gelderse kant van de Grift; de Bennekomse Meent en Binnenveldse Hooilanden. Het gebied valt binnen het Natuurnetwerk Nederland (NNN). Er komt kruiden- en faunairijk grasland met daarin poelen en sloten met natuurvriendelijke oevers.

De foto is genomen vanuit het zuiden. Rechts zien we de Wageningse laan en het industrieterrein Nijverkamp. Links boven de woningen in Veenendaal-Oost.

1. De aanleiding voor het plaggen was het compenseren van de verloren waterberging in de Hellen. Hier kan water uit de Grift niet meer in het N2000-gebied. Bij extreme piekbuien moet het overtollig regenwater wel tijdelijk worden opgeslagen. Als het water in de Henkelsloot te veel stijgt kan over de stuw Fortuinzicht in (zie 3).
2. Veel sloten in Fortuinzicht liepen van Noord tot Zuid. De uiteinden nabij de Henkelsloot zijn gedempt. Door het open graven van deze oude sloot (Oost-West) zijn alle andere sloten weer met elkaar verbonden. De oevers hier zijn ingericht voor de grote modderkruiper. Deze kan nu ook hier overwinteren of paaien op de geplagde delen.
3. Met het aanpassen van de sloten komt het water nu op één plek in de Henkelsloot. Hier is een stuw geplaatst. Deze zorgt ervoor dat het waterpeil in het gebied nu hoger is. Dit voorkomt het wegstromen van de kwel in de Hellen (onder de Rauwveldseweg door).
4. De maatregelen (plaggen en hoge waterstand) hebben als voordeel dat in Fortuinzicht meer planten en dieren kunnen groeien en leven. Vooral insecten en vlinders profiteren van de bloemrijke kruiden.
5. Ook in Fortuinzicht zijn beheerpaden aangelegd met verzamelplaatsen voor het gemaaid gras.
6. Deze nieuwe geïsoleerde poel is een perfecte plek voor amfibieën als poelkikker en salamander om zich voort te planten.

Vegetatieontwikkeling (update)

In de vorige nieuwsbrieven schreven wij over het gewenste ontwikkelingsbeheer. Dit is nodig om de juiste soorten op de geplagde en kale percelen te krijgen. Het duurt lang om gewenste doelen als veenmosrietland en trilveen te bereiken. Met de provincie Utrecht is afgesproken deze percelen tot dan als nat schraalland te beheren. Dit betekent jaarlijks maaien, oprapen en afvoeren met aangepast materieel (met rups of ballonbanden). Om de zes jaar kijken we naar de soorten die voorkomen in het veld.

Foto: Vochtig schraalland met orchideeën.

Onze adviseur ecologie, Sjuul Verhaegh, adviseert de beheereenheid en volgt nauwgezet de ontwikkelingen in Binnenveld.

Blauwgraslanden en trilvenen zijn zeldzame vegetatietypen in Nederland. De afgelopen decennia zijn de blauwgraslanden afgenomen in oppervlakte en kwaliteit. Deze vegetaties bestaan veelal uit bijzondere planten die specifieke eisen stellen aan de groeiplaats. Door de werkzaamheden is de voedselrijke toplaag verwijderd en heeft hydrologisch herstel plaatsgevonden om de invloed van kalkrijke kwel te versterken. De voedselarme, vochtig tot natte en kalkrijke bodem vormt de basis voor een ontwikkeling tot trilveen en blauwgraslanden. Deze ontwikkeling kan afhankelijk van de omstandigheden in het veld enkele jaren tot decennia duren.

Op de kale afgeplagde percelen hebben de eerste pioniersoorten zoals gestreepte witbol, waterkers en ridderzuring, zich al gevestigd. Dit zijn vooral algemeen voorkomende soorten die zich makkelijk verspreiden en goed aanslaan op verstoorde grond. Wanneer het gebied wat meer begroeid raakt en de bodem weer tot rust komt gaan we hopelijk snel de eerste positieve ontwikkelingen zien. Op korte termijn hopen we in de watergangen waterviolier te gaan vinden, deze soort komt voor in kalkrijke wateren wat aangeeft dat er kalkrijk kwelwater omhoog komt. Daarnaast kan waterviolier dichte matten vormen waar de grote modderkruiper zich graag in verstopt. Naar verwachting zien we in de nabije toekomst op de graslanden een gele zee van grote ratelaar of tussen het gras stijve ogentroost. Beide soorten zijn half parasieten en parasiteren

vooral op grassen, zoals gestreepte witbol. Met hun wortels dringen ze de wortels van de waardplant binnen en nemen water en mineralen op. Dit soort half parasieten helpen in dit geval dus om dominanties van gestreepte witbol, die zich snel vestigen en uitbreiden, te beperken.

Foto: Waterviolier en Grote Ratelaar.

Onder invloed van kalkrijk kwelwater en door de steeds voedselarmere situatie als gevolg van maaien en afvoeren, krijgen steeds meer bijzondere soorten de kans zich te ontwikkelen en verspreiden. Van deze bijzondere soorten kan het zaad nog aanwezig zijn in de bodem. Om de ontwikkeling sneller te laten verlopen is ervoor gekozen om maaisel uit natuurgebieden waar al blauwgrasland en/of trilveen voorkomt uit te spreiden over enkele afgeplagde percelen. Zo kan op termijn een zeer diverse vegetatie zich gaan ontwikkelen. Uiteindelijk, onder de juiste omstandigheden en gericht maaibeheer, zal de vegetatie zich naar blauwgraslanden ontwikkelen met soorten zoals Spaanse ruiter, blauwe knoop en blauwe zegge of trilveen met waterdrieblad, moeraskartelblad of ronde zegge.

Foto: Spaanse ruiter en blauwe knoop.

Foto: Waterdrieblad en moeraskartelblad.

Informatiepaneel de Hellen

Staatsbosbeheer heeft Elwin van der Kolk gevraagd een schilderij te maken van de Hellen. Deze illustratie gebruiken we voor het nieuwe informatiepaneel langs de Grebbeweg. Elwin ging de uitdaging aan en heeft een selectie van kenmerkende soorten in beeld gebracht. We vinden het resultaat prachtig.

Foto: Uitsnede van de illustratie; E. van der Kolk.

Elwin is bekend als huistekenaar van Vogelbescherming Nederland en illustreerde vele vogelboeken. Zijn werk is internationaal bekend en te vinden in collecties van de sultan van Oman en het Woodson Art museum in Wausau, Wisconsin, VS. Ook is hij toegelaten tot de Society of Animal Artists, een internationaal gezelschap van natuurschilders. Zie ook: <https://elwinvanderkolk.nl/>

Elwin:

“Vogels zijn voor mij een onuitputtelijke bron van inspiratie. Ik ben al mijn hele leven onder de indruk van hun perfectie. De diversiteit aan vormen, kleuren, patronen, gedragingen en geluiden is zo groot, dat ik nooit genoeg van ze krijg. ”Al 45 jaar probeer ik hun vorm te vangen in verf, in een poging om hun schoonheid vast te leggen. Daarvoor hoef ik niet per se ver te reizen. Een groepje huismussen in de beukenhaag in mijn tuin, verdient net zo veel aandacht als een kleurige bijeneter in Zuid Frankrijk. Ik hoop dat mijn schilderijen en tekeningen eraan bijdragen, dat meer mensen vogels gaan waarderen.”

Foto: Huismussen; E. van der Kolk.

Planning

2024

- De meeste werkzaamheden zijn afgerond. In 2024 zijn er nog kleine activiteiten uit te voeren. Vooral waar de aannemer door omstandigheden er nog niet aan toe is gekomen. Denk aan het plaatsen van enkele stukken met raster, de bankje en de informatiepanelen.
- In mei/juni oogsten we in het Natura 2000 gebied handmatig enkele zaden van bijzondere soorten die al voor het hooien uitgebloeid zijn. Zo kunnen we ook van deze planten bronnen op de geplagde percelen krijgen.
- Na een inventarisatie bekijken we of het gewenst is in augustus / september nogmaals maaisel uit te strooien.
- Waar van toepassing maken we met de aannemer afspraken over garantie en herstelwerkzaamheden.
- Het project wordt overgedragen aan de beheereenheid Utrecht-Oost van Staatsbosbeheer. [Voor vragen kunt u nu al gebruik maken van het e-mailadres van dit team \(zie het informatie kader\).](#)
- Eind 2024 start het projectteam met de administratieve en financiële afronding.

Informatie

Tot in het najaar 2024 is de informatie over natuurherstel Binnenveld te vinden de website van Staatsbosbeheer; staatsbosbeheer.nl/binnenveldutrecht/

Vragen en opmerkingen over de gebieden en het beheer kunt u sturen naar: utrechttoost@staatsbosbeheer.nl

Boswachter Corien en haar collega's geven op het blog van de boswachter regelmatig informatie over de natuur in de provincie Utrecht. boswachterblog.nl/utrecht/

De werkzaamheden maken deel uit van de landelijke aanpak in het kader van Natura 2000 en de realisatie van het Natuurnetwerk Nederland. Meer informatie hierover kunt u vinden op de website van de provincie Utrecht: provincie-utrecht.nl/onderwerpen/natuur

PROVINCIE :: UTRECHT

